

5. Ухвала від 20.05.2022 у справі № 927/1276/21 Господарський суд Чернігівської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104392242>.

Данилець Леонід Віталійович
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:
Стоянова Тетяна Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Інститут зловживання цивільними процесуальними правами у цивільному процесі є відносно новим інститутом з точки зору законодавчої регламентації такого явища, однак не є новим в історії наукової доктрини.

Розглядати зловживання процесуальними правами слід крізь призму питання зловживання правом, оскільки інститут зловживання процесуальними правами є інститутом, перші згадки та дослідження якого почалися на початку 2000-х років, натомість дослідження інституту зловживання правом (частиною якого були зловживання правами у судовому процесі, тобто фактично процесуальними правами) розпочиналось ще за часів Римської Імперії.

На думку автора, вивчення теми необхідно розпочинати з історії становлення вчення про зловживання правом, адже в умовах здійснення реформ в Україні та внесення новел до цивільного процесуального законодавства, оновлення процесуального права вимагає дослідження як нових інститутів права, так і таких, що існували раніше в історичних умовах окремих періодів часу.

Стрімкий та неминучий розвиток існуючих галузей права, які з великою швидкістю змінюються та ускладнюються, поява нових категорій справ зумовлює складнощі у їх застосуванні та вирішенні, особливо тими особами, які не знають тонкощів нормативно-правових актів та особливостей правозастосовчої практики.

За таких умов з'являються та стають поширеними явища, які негативно впливають на розвиток правосуддя та здійснення його відповідно до завдань, закріплених діючим Цивільним процесуальним кодексом України.

Необхідність вивчення зловживання процесуальними правами у професійному середовищі є особливо помітною, через те, що вказане явище збільшує свій вплив на якість правосуддя, що відбувається за участі кваліфікованих юристів.

Однак інститут зловживання правами, а особливо зловживання процесуальними правами, не завжди були такими розвинутими інститутами, як на сучасному етапі.

Протягом останнього десятиліття представники української цивілістичної доктрини, а також представники законотворчої та судової практики внесли значний вклад у розвиток основних характеристик інституту зловживання процесуальними правами у цивільному процесі.

Однак вивчення історичних аспектів походження інституту зловживання правами у цивільному процесі варто розпочинати з її витоків.

Безперечно, історія розвитку інституту зловживання процесуальними правами у цивільному процесі є невід'ємною частиною вчень про зловживання правом, яка розпочинається з часів античного Риму.

Загальновідомим є факт, що на початку розвитку римського права праця юристів та результати їх творчості не оформлювалися у вигляді узагальнень теоретичних та практичних досягнень законодавства, що безперечно заважало швидкому його розвитку.

Діяльність римських юристів була більше направлена на вирішення приватних суперечок, для вирішення яких пропонувалися конкретні правові рішення. Вказані обставини свідчать про відсутність поглиблення наукових знань

на даному етапі, проте надає достатньо підтверджень вважати, що практичний рівень вирішення питань відповідав вимогам конкретного періоду часу.

На думку науковців, римські юристи розробили ефективну практичну систему діючого права, однак мало приділяли уваги теоретичним розробкам юриспруденції, в тому числі щодо з'ясування походження її основних начал[1].

У науковій літературі думки вчених з питання важливості епохи Римського права в контексті вивчення явища зловживання правом розподіляються на дві позиції.

Перша з них полягає у тому, що римські джерела для дослідження окресленої проблеми є малозначними, а відповідно до другої точки зору за аксіому приймається важливість римських джерел, адже у римському праві була відомою заборона зловживання правом, зокрема у формі «Шикани» - реалізація прав, що мають на меті заподіяння шкоди іншим особам[2].

За часів римського права сповідувався принцип непорушності приватної власності, на основі якого і розроблялися відповідні юридичні формули, що сприяли охороні права власності з метою стабілізації економічних відносин.

Правова норма – «*qui jures uouit ut, neminem laedit*» – «той, хто використовує своє право, нікому не заподіює шкоди», вважалася однією з основних ідей правозастосування. Фактично це передбачало те, що кожен міг користуватися та реалізовувати свої права, не роздумуючи про те, чи заподіює така реалізація прав шкоду іншим особам [3].

Найбільш масштабного та динамічного розвитку інститут зловживання цивільними процесуальними правами зазнав у часи Незалежної України.

У частині 3 статті 27 прийнятого Цивільного процесуального кодексу України в редакції від 18 березня 2004 року містилося положення законодавства, яке визначало: «особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки».

Тобто фактично частиною 3 статті 27 декларувався принцип добросовісності при здійсненні цивільних процесуальних прав без значної деталізації вказаного принципу.

Нова редакція Цивільного процесуального кодексу України від 15 грудня 2017 року, звичайно є особливою цікавою для нашого дослідження у частині регламентації інституту зловживання процесуальними правами. Є абсолютно зрозумілим той факт, що остання редакція кодексу є найбільш сучасною та відповідає вимогам сьогодення, особливо в частині положень стосовно зловживання процесуальними правами у порівнянні з минулими редакціями та кодексами, що приймалися раніше, помітно значний прогрес та наскільки детально викладаються окремі норми.

У новій редакції Цивільного процесуального кодексу України було закріплено принцип неприпустимості зловживання цивільними процесуальними правами як одну із основних засад здійснення цивільного судочинства.

Прийнято статтю 44 «Неприпустимість зловживання процесуальними правами», якою встановлено, що учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається. Визначено перелік дій, які можуть визнаватися судом зловживанням процесуальними правами. Вказаний перелік не є вичерпним[4].

Окремо прийнято главу 9 «Заходи процесуального примусу», яка містить статтю 143 «Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу», статтю 144 «Види заходів процесуального примусу», статтю 145 «Попередження і видалення із залу судового засідання», статтю 146 «Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом», статтю 147 «Привід свідка», статтю 148 «Штраф»

Отже, значного прогресу в дослідженні інституту зловживання процесуальними правами у цивільному судочинстві та його законодавчій регламентації було досягнуто саме з прийняттям Цивільного процесуального кодексу України у редакції від 15 грудня 2017 року.

Список використаної джерел:

1. Поротикова О.А. Проблема злоупотребления субъективным гражданским правом: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Поротикова Ольга Александровна. – С., 2002. – 216 с.
2. Учебник пандектного права: Перевод с немецкого. Общая часть. Т. 1 / Виндшейд, проф. Гейдельберг. ун-та; Пер. под ред.: С.В. Пахман, 1874. – 375 с.
3. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права / И.А. Покровский. Изд. 3-е, стереотип. – М.: Статут, 2001. – 353 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 06.11.2022 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Кисельов Вадим Костянтинович,

аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя Суворовського районного суду м. Одеси

Науковий керівник:

Голубєва Неллі Юріївна
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЮРИСДИКЦІЯ СПОРІВ,

ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПРИМУСОВИМ ВІДЧУЖЕННЯМ МАЙНА У ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком військової агресії Російської Федерації у військового командування з'явилась можливість приймати рішення щодо примусового відчуження майна, яке належить фізичним особам на праві приватної власності.

В судовій практиці виникають питання, які пов'язані з визначенням судової юрисдикції спорів даної категорії, тобто в порядку якого судочинства розглядати вищевказані спори.